

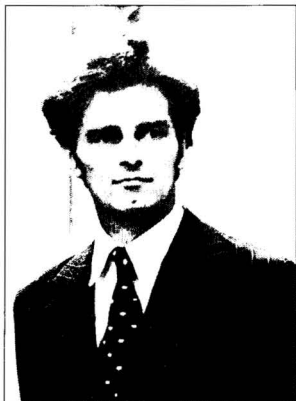
Jų šviesus atminimas

ČESLOVAS BAUŽA (1942 03 28–2010 06 24)

Per ilgąsias Joninių šventes universiteto bendruomenę paliko nuostabus pedagogas, mokslininkas Česlovas Bauža. Jo kelias su Vilniaus universitetu susikirto paskutiniaisiais chruščiovinio atšilimo metais – 1964 m. gražuolis pasienietis, vyresnysis seržantas, įstojo į Vilniaus universiteto Istorijos ir filologijos fakulteto istorijos specialybę. Kitaip nei daugelis „kareivėlių“, kurie anksčiau išleisti iš karinės tarnybos stoti į aukštąsias mokyklas pirmiausia čia siekė atsigriebti už tuos trejus nelaisvės metus, Česlovas nuo pat pirmųjų studijų dienų rimtai kibo į mokslus ir istorijos studijas baigė absoliučiais penketais. Tai jam garantavo anais laikais prestižinį „raudonąją diplomą“.

Studijų metais atsiskleidė ne tik nepaprasti Česlovo gabumai, bet ir iš gimtojo Vadžgirio kaimo atsineštas valstietiškas darbštumas, pareigingumas, užuojauta ir pagalba silpnesniams. Nuo pat pirmojo kurso Česlovas globojo neįgalųjį, aklą kurso ir kambario draugą – buvo ne tik pagrindinis kolegos konsultantas, vedlys ir gausių istorinių tekstų skaitovas, bet ir šiaip geras draugas, bičiulis. Nuoširdaus bendradarbiavimo rezultatas – sėkminga neįgaliojo studijų pabaiga – istoriko diplomas.

Baigęs studijas Č. Bauža buvo paliktas dėstyti senajame Vilniaus universitete, tiesa, ne per daug jam patraukioje partijos istorijos katedroje. Bet ir dirbdamas ideologinėje katedroje, jis pasižymėjo kaip talentingas, reiklus ir objektyvus pedagogas.

Nebuvo atviras, o gal ir išvis, disidentas. Toks ir negalėjo būti dirbdamas šioje katedroje, tačiau jo skaitomas paskaitų kursas, vedami seminarai vertė studentus mąstyti, ugdė kritinį požiūrį į tuo metu ypač liaupsinamą socialistinę tikrovę. Geriausiai dėstytoją apibūdina jo buvusių studentų prisiminimai. Ne paslaptis, kad kai kurių dėstytojų pavardės studentams išblėsta iš atminties. Apie Č. Baužos pavardę tai nepasakytina. Net praėjus daugiau nei keturiems dešimtmečiams buvę studentai prisimena jį kaip nestandartinį dėstytoją. Č. Bauža niekada nesiekė pigaus populiarumo. Jis buvo labiau akademinis dėstytojas, kurio tvirta logika, gili argumentacija, skvarbus mąstymas žavėjo ir traukė studentus.

Dėstytojo darbas universitete neatsiejamai susijęs su moksliniais tyrimais. Č. Bauža pirmojo stambesnio mokslinio tyrimo (kandidato / daktaro) disertacijos objektu pasirinko kuo istoriškesnį laikotarpį – tarpukario Lietuvą, jos valdančiųjų jėgų prieštaravimus ir jų panaudojimą politinėje kovoje, įskaitant ir nesistemines partijas. Kiek leido tuometinė metodologija, autorius gana objektyviai ir moksliskai išnagrinėjo pasirinktą problemą ir 1977 m. gavo istorijos mokslų kandidato laipsnį. Atrodė, atsivėrė naujos geresnės perspektyvos kūrybiniam pedagoginiam darbui. Deja, kaip tvirtino marksistai, būtis nulemia sąmonę, o butis dar labiau veikia pasirinkimus. Ne išimtis buvo ir Č. Bauža. Neturėdamas jokių galiomybių universitete pagerinti skurdžią buitį, jis buvo priverstas palikti senąją *Alma Mater* ir pereiti dirbti moksliniu bendradarbiu į Partijos istorijos institutą.

Deja, institute didžiulis kūrybinis Česlovo potencialas neatsiskleidė, nes čia vyravusi dvasia jam buvo dar svietimesnė nei katedroje, o ideologiniai gniaužtai kietesni. Tiesa, visas instituto užduotis jis atlikdavo kruopščiai, su kokybės ženklais. Tačiau didesnių darbų sau, asmeniškai taip ir nenuveikė, net nesiėmė rašyti daktaro (habilituoto) darbo, nors tam potencijos buvo per akis. Labai daug laiko Č. Bauža sugaišo sudarydamas įvairius rinkinius, redaguodamas bendradarbių darbus. Institute išryškėjo Č. Baužos ne tik kaip redaktoriaus, bet ir kaip recenzento talentas. Būdamas geranoriškas, kartu jis buvo nepaprastai reiklus, nepakęsdavo jokio falšo. Todėl ypač vertingos buvo jo pirminės rekomendacinės recenzijos, privertusius ne vieną autorių susimąstyti dėl teikiamų tekstų. Nors ir nebūdamas formalus mokslinis vadovas, Č. Bauža niekada neatsisakydavo patarti

jaunesniems kolegoms, rašantiems disertacijas. Darbas Partijos istorijos institute turėjo ir savų pranašumų. Tik čia buvo galima susipažinti su specfonduose laikomais lietuvių išėvių moksliniais tyrinėjimais.

Devintojo dešimtmečio pabaigoje Lietuvoje prasidėję istoriniai įvykiai betarpiškai palietė daugelį Lietuvos kūrėjų, mokslininkų. Ne išimtis buvo ir Č. Bauža. Jis aktyviai įsitraukė į nepriklausomos Lietuvos atkūrimo koncepcijos formavimą, aktyviai reikėsi periodinėje spaudoje, įvairiose mokslinėse praktinėse konferencijose, skaitė paskaitas plačiajai auditorijai periferijoje, pradėjo dirbti Lietuvos istorijos institute.

Atkūrus nepriklausomybę Č. Bauža ir toliau gilinosi į naujausių laikų istorijos ir einamosios politikos problemas. Jis tyrinėjo sovietinės okupacijos Lietuvoje istoriją, *homo sovieticus* visuomenės palikimo Lietuvoje globalizacijos akivaizdoje problemas, Lietuvos komunistų partijos transformaciją ir atsiskyrimą nuo Tarybų Sąjungos komunistų partijos, Lietuvos valstybingumo atkūrimo prielaidas ir eigą 1988–1990 m., valstybingumo vizijas sąjūdžio dokumentuose. Tyrimo rezultatai buvo skelbiami mokslinėse konferencijose, atskiruose moksliniuose straipsniuose, o apibendrinimai pateikti kolektyvinėse monografijose. Pirmiausia iš jų reikėtų paminėti *Lietuvos suvereniteto atkūrimas 1988–1990 metais*, išleistą 2000 m. Šios kolektyvinės monografijos pagrindinis autorius ir atsakingasis redaktorius buvo Č. Bauža. Jo plunksnai priklausė beveik trečdalis monografijos teksto. Kita kolektyvinė monografija – *Lietuvos valstybingumas XX amžiuje: atkūrimas ir tęstinumas* – parašyta 2002 m. kartu su profesoriumi P. Setkauskiu. Joje aptartos XX a. Lietuvos

valstybingumo problemos, atskleistos istorinės paralelės tarp XX a. Lietuvos valstybingumo atkūrimo aktų. Svarbus Č. Baužos indėlis į sintezės *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija* (2005 m., 2-as leid. 2007 m.) tekstą.

Paskutinį gyvenimo dešimtmetį Č. Bauža vėl dirbo senojoje *Alma Mater* – Vilniaus universitete. Jo dėstomi pasirinktiniai politologijos ir civilizacijos istorijos

kursai susilaukdavo gausybės studentų. Nors ir kamuojamas sunkios ligos, jis ir toliau žavėjo studentus puikiu dėstomo dalyko išmanymu, kruopščiu ruošimusi užsiėmimams, didžiule tolerancija.

Šviesus mokslininko, pedagogo docento Česlovo Baužos atminimas ilgam išliks ne tik draugų bendradarbių, bet ir daugelio jo paskaitų kursų klausiusių studentų atmintyje.

Doc. Mindaugas Bložė